

1. Р. Коуз. Природа фірми: Походження, еволюція і розвиток. За ред. О.Е. Вільямсона, С.Дж. Вінтера. К.; А.С.К., 2002. 336 с.
2. Архиреев С.И. Трансакционные издержки и неравенство в условиях рыночной трансформации.Х.; Бизнес-информ, 2000. 288 с.
3. Дем'яненко С.І. Агрохолдинги в Україні: процес становлення та розвитку. Економіка України. 2009. № 12. С. 50-61.
4. Мороз О.В., Семцов В.М., Кукель Г.С. Динаміка діяльності агрохолдингів у постреформеному сільськогосподарському виробництві. Інвестиції: практика та досвід. № 22. 2015. С. 28-33.
5. Нестерчук Ю.О. Інтеграційні процеси в аграрно-промисловому виробництві: [монографія]. Умань: Видавець Сочинський, 2009. 372 с.
6. Мороз О.В., Семцов В.М., Кукель Г.С. Моделювання впливу агрохолдингів на розвиток сільського господарства і сільських територій України. Економіка та держава. № 12. 2015. С. 62-66.
7. Гайдучий П.І. НеЗабуті реформи в Україні. К.:ТОВ «ДКС-центр», 2017. 852 с.
8. Институциональная архитектура и динамика институциональных преобразований. Под ред. Д-ра экон. Наук А.А. Гриценко. Х.: Форт, 2008. 928 с.
9. Костирко І.Г., Тимофіїв С.В. Досконалість інституційної інфраструктури та її оцінка: теоретичний аспект. Економіка АПК. 2014. № 2. С. 81-86.
10. Мельник К. Б. Управління агрохолдингами в напрямку від масштабності до ефективності (з досвіду компанії «авангард») URL: [irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/./cgiirbis\\_64.exe](http://irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/./cgiirbis_64.exe)

E-mail: [ivankorchynskyi1@gmail.com](mailto:ivankorchynskyi1@gmail.com)

УДК 338.2:330.131

**Коцко Т.А.**

кандидат економічних наук,  
доцент кафедри менеджменту,  
Національний технічний університет України  
«Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»

### ПЕРЕОСМИСЛЕННЯ ПІДХОДІВ ДО ФОРМУВАННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ ПОЛІТИКИ ДЕРЖАВИ В УМОВАХ АКТИВІЗАЦІЇ ЗАГРОЗ ЕКОНОМІЧНІЙ БЕЗПЕЦІ

У статті досліджуються особливості формування та реалізації економічної політики в Україні протягом періоду соціально-економічних перетворень від початку незалежності. Виявлено, що однією з причин низької ефективності реформ була відсутність моделі політики на чіткій концептуальній основі та доведено, що поєднання ліберально-орієнтованих інструментів політики з адміністративними, породжувало негативні ефекти різної спрямованості, формувало потенціал нестабільності, активізуючи загрози економічній безпеці за комплексом складових. Акцентується увага на тому, що економічна політика держави не враховувала пріоритети економічної безпеки, що обмежувало її стратегічну ефективність. Доведено необхідність переосмислення економічної політики держави з огляду на сучасні виклики та загрози у соціально-економічній сфері, сфері оборони, безпеки, що потребує обґрунтування безпекоорієнтованої її моделі.

**Ключові слова:** економічна політика, реформи, ефективність економічної політики, національна безпека, економічна безпека, загрози економічній безпеці, безпекоорієнтована економічна політика

### ПЕРЕОСМЫСЛЕНИЕ ПОДХОДОВ К ФОРМИРОВАНИЮ ЭКОНОМИЧЕСКОЙ ПОЛИТИКИ ГОСУДАРСТВА В УСЛОВИЯХ АКТИВИЗАЦИИ УГРОЗ ЭКОНОМИЧЕСКОЙ БЕЗОПАСНОСТИ

**Коцко Т.А.**

В статье исследуются особенности формирования и реализации экономической политики в Украине в период социально-экономических преобразований с начала независимости. Выявлено, что одной из причин низкой эффективности реформ было отсутствие модели политики на четкой концептуальной основе и доказано, что сочетание либерально-ориентированных инструментов политики с административными, порождало негативные эффекты различной направленности, формировало потенциал нестабильности, активизируя

*угрозы экономической безопасности по комплексу составляющих. Акцентируется внимание на том, что экономическая политика государства не учитывала приоритеты экономической безопасности, что ограничивало ее стратегическую эффективность. Доказана необходимость переосмысления экономической политики государства с учетом современных вызовов и угроз в социально-экономической сфере, сфере обороны, безопасности, что требует обоснования безопасноориентированной ее модели.*

*Ключевые слова:* экономическая политика, реформы, эффективность экономической политики, национальная безопасность, экономическая безопасность, угрозы экономической безопасности, безопасноориентированная экономическая политика.

## RETHINKING APPROACHES TO THE FORMATION OF THE STATE'S ECONOMIC POLICY IN THE FACE OF INCREASED THREATS TO ECONOMIC SECURITY

Kotsko T.

*The article deals with the peculiarities of the formation and implementation of economic policy in Ukraine during the period of socio-economic transformations since the beginning of independence. It was found that one of the reasons for the low efficiency of reforms was the lack of a policy model on a clear conceptual basis. It has been proved that the combination of liberal-oriented policy tools with administrative ones, generated negative effects of different orientations, shaped the potential of instability, activating the threats to economic security in the complex of components. The emphasis is placed on the fact that the state's economic policy did not take into account the priorities of economic security, which limited its strategic efficiency. The necessity of rethinking the state's economic policy in view of modern challenges and threats in the socio-economic sphere, sphere of defense and security is proved, which requires justification of its safe-oriented model.*

*Keywords:* economic policy, reforms, efficiency of economic policy, national security, economic security, threats to economic security, safe-oriented economic policy.

**Постановка проблеми.** Особливості розвитку соціально-економічних процесів в Україні протягом останніх п'яти років відображають вплив сукупності різного роду факторів військово-політичного, міжнародно-правового, фінансово-економічного та соціально-демографічного характеру, які різко змінили прогнозовані траєкторії економічної динаміки та обумовили раптові і глибокі розриви в структурі її економіки, а відтак і критичну ескалацію загроз національній безпеці країни (НБ). Звичайно ж *макроекономічні шоки 2014-2015 рр. виявилися в першу чергу результатом військового протистояння з Російською федерацією. Проте, втрата частини території країни і промислового потенціалу, лише згенерувала накопичені проблеми в соціально-економічній сфері* протягом усього періоду ринкових реформ, починаючи з 1990-х років. Сьогодні ж Україна опинилася в кризовій ситуації з відсутністю ефективних інститутів, деформаціями в системі державного управління, макрофінансовими дисбалансами та структурними диспропорціями, які унеможливили процеси швидкого переструктурування економічної системи та її адаптації до нових умов. Об'єктивна необхідність збільшення витрат на оборону та безпеку виявилася додатковим стримуючим фактором у забезпеченні економічної динаміки. Намагання посилювати соціальний захист за відсутності економічного зростання призвело до поглиблення макрофінансових дисбалансів та гальмування підприємницької діяльності, уповільнення інвестиційної активності.

*Процеси інтеграції в систему світового господарства, зокрема і Європейський економічний простір, про які дуже багато говорять в останні роки, більшою мірою стали викликом, а не можливістю.* Несформованість повноцінної моделі ринкової економіки, відсутність конкурентних ринків, непослідовна та непередбачувана поведінка держави, несприятливий інвестиційний клімат, обмежують стратегічну орієнтацію суб'єктів міжнародного бізнесу в Україні, в результаті чого проявляються імпульси низькоякісного

росту, який супроводжується формуванням потенціалу нестабільності та загроз економічній безпеці (ЕКБ), як і у період економічного зростання 2000-х років [6].

Подібна ситуація, виявилася результатом відсутності стратегічно орієнтованих та системних економічних реформ протягом тривалого часу, що унеможливило розвиток адаптивної моделі економічної системи, а в силу комплексу причин, сприяло формуванню передумов проциклічної траєкторії економічної динаміки. Незважаючи на очевидні помилки у підходах до економічної політики держави, слід відзначити, що вони повністю ігнорували пріоритети безпеки, обмежуючи стратегічну ефективність соціально-економічних перетворень. Відтак, *з огляду на депресивний характер економічних тенденцій та критичний рівень загроз ЕКБ, виникає необхідність неупередженої оцінки результатів реформ, узагальнення їх досвіду та переосмислення підходів до економічної політики.*

**Аналіз останніх досліджень і публікацій.** Проблеми формування та реалізації державної політики у сфері економіки завжди перебували в об'єктиві наукових досліджень. Адже обґрунтування моделі політики передбачає не лише пошук інструментів стимулювання економічного зростання, активізації інноваційних процесів чи посилення соціального захисту, але й визначення механізмів спрямованих на подолання кризових явищ, які виникали у різні історичні періоди [4; 9]. Крім того, та чи інша модель економічної політики визначає межі втрачання держави в економічні процеси, що завжди супроводжується достатньо гострими дискусіями [4].

Усвідомлення необхідності переосмислення підходів до економічної політики потребує вивчення праць таких відомих науковців як Дж. Б'юкенен, Ф. Кідленд, Р. Лукас, Р. Манделл, Е. Прескотт, Я. Тінберген та ряду інших. Ними сформовано теоретичні положення економічної політики, окремі з яких частково еволюціонували, набуваючи навіть суперечливого характеру. Значний інтерес становлять дослідження науковців,

які вивчали поведінку держави в умовах трансформаційних економічних систем. Серед них на увагу заслуговують праці Білої С.О., Бодрова В.Г., Геєця В.М., Гриценка О.А., Жаліла Я.А., Желюк Т.Л., Кваснюка Б.С., Крючкової І.В., Мельник А.Ф., Сенчагова В.К., Скрипниченко М.І., Сухарева О.С., Татаркіна О.І., Шинкарук Л.В. та багатьох інших. Ученими розроблено теоретико-методологічні засади формування та реалізації економічної політики з урахуванням специфіки потенціалу країни, структури економіки, а також впливу факторів глобалізаційних процесів тощо. Разом з тим, недостатньо уваги звертається на проблеми формування економічної політики в умовах макроекономічних шоків, значної невизначеності у розвитку економіки, критично небезпечної ескалації загроз ЕКБ, які є надзвичайно актуальними у даний час для України. У науковій літературі можна знайти різні точки зору щодо пояснення та прогнозування наслідків подібної ситуації. Науковці аналізують природу кризових явищ, обґрунтовують антикризові інструменти, механізми переходу до стійкого розвитку, можливості мілітаризації в умовах ресурсних обмежень і т.д. Однак, зовсім мало уваги приділяється аналізу ситуації в Україні з точки зору подолання комплексу обмежень, які у певній мірі нагадують ситуацію «цугцвангу» та появи нових можливостей для економічного розвитку з урахування пріоритетів ЕКБ.

**Мета статті.** Головною метою статті є обґрунтування необхідності переосмислення класичних підходів до формування та реалізації економічної політики держави, які становлять методологічну основу її реалізації, як в країнах з розвинутою ринковою економікою, так і в країнах з трансформаційною економікою. Така необхідність обумовлена особливостями сучасних соціально-економічних процесів у країні, які набули нового характеру у результаті військового протистояння з Російською Федерацією, потребами перегляду завдань у безпековій сфері, а також і появою нових викликів та загроз НБ за комплексом складових.

**Виклад основного матеріалу.** Відсутність чітко визначеної моделі економічної політики в Україні та механізмів її системної реалізації протягом тривалого періоду трансформаційних процесів виявилися основними причинами низької їх ефективності. Адже від початку проголошення незалежності України у 1991 році і по сьогоднішній день, в країні не було реалізовано моделі політики на чіткій концептуальній основі. Дуже часто у програмних документах декларувалися ліберальні пріоритети, однак в практичній площині їх реалізація супроводжувалася використанням механізмів, які суперечать ліберальній ідеології. Поєднання ліберально-орієнтованих інструментів економічної політики з інструментами адміністративного регулювання, не просто обмежувало ефективність перетворень, але й породжувало суттєві негативні ефекти різної спрямованості, формувало потенціал економічної нестабільності, активізуючи загрози ЕКБ за цілим комплексом складових. Процеси трансформації характеризувалися перенесенням в часі тих чи інших проблем, які згодом, набуваючи нового характеру, лише поглиблювалися. Суттєвим недоліком економічної політики виявилася розбалансованість в часі окремих її заходів, неузгодженість інструментів. Крім того, кроки щодо захисту, підтримки окремих галузей,

міжгалузевих комплексів здійснювалися без механізмів стратегічної мотивації, а отже були позбавлені трансформаційної спрямованості.

У якості важливої проблеми слід відзначити тривалі намагання держави, як суб'єкта економічної політики, обходити базові завдання реформ в перехідних умовах, – формування нових інститутів, – через орієнтацію на різного роду нетрадиційні інструменти, зокрема створення вільних економічних зон, територій пріоритетного розвитку, тих чи інших механізмів міжнародної інтеграції (наприклад, вступ до Митного союзу з Росією, Казахстаном та Білоруссю) тощо. Подібна модель поведінки держави лише сприяла активізації екзогенних чинників розвитку та нівелювала стратегічні завдання перетворень, фактично саму їх суть. При тому, політика стимулювання економічного зростання без відповідних інституційних перетворень, яка часто супроводжувалася державною підтримкою окремих галузей та орієнтувалася на зовнішній попит, виявилася одним з важливих факторів формування кризового потенціалу в економіці.

Слід відзначити і проблему нераціонального поєднання інструментів економічної політики. Дуже часто спостерігалася цільова неузгодженість грошової та фінансової політики, що нівелювало їх стимулюючий чи стабілізаційний характер. Мала місце необґрунтована інтегрованість ринкових і неринкових інструментів, яка в умовах трансформаційних процесів може генерувати надзвичайно небезпечні ефекти, спотворюючи механізми ринку та обмежуючи ефективність трансформацій. Також важливо відзначити і неефективність конкурентної політики, – створення державою умов для розвитку конкурентного середовища на одних ринках та утримання монополій на інших. Зазначені особливості економічної політики дають підстави допускати, що навіть жорстка ліберальна модель політики на принципах «Вашингтонського консенсусу», з усіма її суперечливими аспектами та недоліками, була б значно ефективнішою, незважаючи на специфіку економічної моделі України.

А. Гальчинський, відсутність системності у впровадженні реформ визначає основною причиною їх невдач, з чим звичайно ж не можна не погодитись. [1, с. 5]. Безсистемність уповільнює реформи, дезорієнтує її суб'єктів та обмежує синергію змін. Однак, слід мати на увазі, що саме безсистемність певною мірою є результатом відсутності суспільної підтримки реформ та політичної волі щодо їх реалізації. Готовність українського суспільства до реформ суттєво змінювалася. На початку 1990-х років, населення країни бажало змін, але не усвідомлювало масштабу завдань. Сьогодні, таке усвідомлення є значно більшим, однак все ж відсутня політична воля. Реформи проведені в Грузії президентом М. Саакашвілі у 2004-2013 рр., свідчать про те, наскільки важливою передумовою їх результативності є наявність політичної волі, а також системність та цілеспрямованість у реалізації. Основою економічної політики перетворень у Грузії була ліберальна модель, однак мали місце жорсткі адміністративні заходи у різних сферах, щодо дебіюкратизації, обмеження впливу монополій, подолання корупції тощо. Швидкий, глибинний та всеохоплюючий характер реформ дозволив створити нові, ефективні інститути та досягнути стійкості у економічному зростанні.

Досліджуючи проблеми ефективності економічної політики ринкових перетворень в Україні доцільно виділити декілька етапів та проаналізувати їх особливості. *Економічна політика періоду президентства Л. Кравчука (1991-1994 рр.) не мала під собою концептуальної, програмної основи. У цей час не було системного бачення концепції перетворень, а також фахівців, готових втілювати ринкові реформи. Країна перебувала у глибокій кризі і, поступово та суперечливо, рухалась у напрямі лібералізації цінової політики, міжнародних економічних відносин та формування класу приватних власників. Зазначений рух супроводжувався глибоким падінням економіки та загостренням соціальних проблем, – протягом 1990-1994 років, падіння ВВП сягнуло більше 40% [6]. Складність економічних перетворень обумовлювалася першочерговим формуванням інститутів новоствореної держави та відсутністю управлінського досвіду в принципово нових умовах. На думку Р. Шпека, – «відстрочене створення ринкових економічних інститутів є, напевно, найвищою ціною пізніх реформ» [7, с. 58].*

Серед науковців, існують різні точки зору щодо пояснення проблем економічних перетворень у зазначений період. Однак слід мати на увазі, що після розпаду СРСР економіка України опинилася в надзвичайно непростій ситуації. *Україна успадкувала структурно деформовану, яскраво виражену індустріальну модель економічної системи. Так, до 80% усіх заводів машинобудування працювали на оборону, в УРСР було зосереджено 30% союзного ВПК [5]. Лише 20% промислового виробництва мало завершений технологічний цикл. Моральний та критичний знос виробничих фондів (фізичне зношування у промисловості становило до 60 %, моральне – майже 90 % [5]), значна ресурсоємність та низька еколого-економічна ефективність виробництва суттєво обмежували можливості розвитку промислового комплексу на конкурентних засадах.*

Доволі оптимістичні оцінки початку економічних реформ в Україні дає Т. Кузіо [7, с. 58]. *Науковець пояснює не проведення радикальних економічних реформ, відсутність фону та ресурсів для їх впровадження у колишніх республіках СРСР після його розвалу. Варто згадати у цьому відношенні і думку Дж. Сакса, яка відображає усю складність умов, в яких опинилася Україна на початку 1990-х років. Науковець зауважував, що «Україна переживає не одну, а цілих три трансформації: перехід від диктатури до демократії, від колонії до самостійної нації та від економічного занепаду до оздоровлення і зростання. Не багатьом країнам в історії людства довелося розв'язувати ці три проблеми водночас» [10, с. 12].*

*Період президентства Л. Кучми (1994-2005 рр.) характеризується переходом до формування та реалізації економічної політики на програмних засадах. Першою програмою, яка систематизувала пріоритети на напрямі економічної політики держави, була програма виголошена президентом Л. Кучмою у 1994 року «Шляхом радикальних економічних реформ». Передбачалися як заходи макроекономічної стабілізації, так і чіткі завдання в напрямі руху до формування ринкової моделі економічної системи. Ефективне впровадження розроблених положень на практиці виявилася надто складним завданням, як і впровадження задекларованих цілей багатьох інших програм. Мала місце слабка*

*підтримка реформ на законодавчому рівні та відсутність політичної волі щодо їх цілеспрямованої реалізації. Незважаючи на те, що в період президентства Л. Кучми реалізовано важливі кроки в напрямі побудови ринкової моделі економіки, зокрема проведено приватизацію підприємств, яка дозволила перейти з 2000-го року до економічного росту, оцінювати їх ефективність доволі складно. Саме через повільність реформ у країні сформовано олігархічний клас, який згодом виявився основним фактором їх стримування.*

За роки соціально-економічних перетворень, в Україні було розроблено та затверджено на державному рівні багато різного роду програмних документів, які визначали напрями та механізми реформ [2, с. 73] як у період президентства В. Ющенко, так і В. Януковича. Їх реалізація ускладнювалася цілим комплексом проблем, була безсистемною, непослідовною, носила декларативний характер, що часто підірвало довіру до конструктивних пропозицій та згодом, дискредитувало саму ідею побудови моделі ринкової економіки.

*Важливим аспектом аналізу факторів ефективності економічної політики в Україні є політичний. Політична ситуація має значний вплив на реалізацію економічної політики [8, с. 63-64]. Політичні еліти в Україні змінювалися дуже повільно і підтримка економічних реформ на державному рівні, особливо у 1991-1994 роках, була відсутньою. З цього приводу, у [7, с. 58], автором цілком справедливо акцентується увага на концепцію С. Фіша про важливість перших виборів у країні для шляху реформ та їх наслідків. Як відомо в Україні, у результаті перших виборів до Верховної Ради 1990-го року, домінували політичні сили, які не підтримували цінностей ринкової економіки. Аналізуючи причини неуспішності реформ в період президентства Л. Кравчука, автор акцентує увагу на значну залежність України від Росії, а також сподівання на неї. Звертається увага на концепцію західних економістів Дж. Копштейна і Д. Райлі відповідно до якої, найбільш важливим фактором успішності реформ є географічний, який також визначає результати перших виборів. Вплив даного фактору в Україні проявляється і до сьогоднішніх днів. Лише президенти В. Янукович та П. Порошенко, мали можливість заручитися підтримкою парламенту, однак на ефективність реформ все ж це не вплинуло.*

Якщо у 1990-ті роки, які характеризувалися процесами зміни базису планової економічної системи, подібна ситуація у підходах до економічної політики в якійсь мірі була об'єктивно обумовленою, то в 2000-ні роки, які ознаменувалися початком економічного зростання, суттєвої визначеності у моделі політики не відбулося. *Декларувалися ліберально орієнтовані реформи, однак, в практичній площині, ліберальні підходи супроводжувалися прямим державним регулюванням, а формування приватного сектору відбувалося без необхідної демонополізації, створення ефективних інститутів та надзвичайно повільно. Саме тому, навіть певною мірою справедлива критика ідеології «Вашингтонського консенсусу», як теоретичної основи моделі політики, яка ігнорує специфіку тих чи інших особливостей економічних систем, можна вважати перебільшеною. Адже, не має підстав говорити про те, що в Україні було реалізовано модель політики, яка базується на ідеології «Поствашингтонського консенсусу», на відміну, напри-*

клад від Польщі [8]. Реалізація моделі «Вашингтонського консенсусу» ускладнювалася в Україні не через ліберальний фундаменталізм, а через надзвичайно складну структуру економіки, яка являла собою складову єдиного народногосподарського комплексу СРСР, а також через повільність та несистемність економічної політики. Крім того, важливе значення мало і поєднання процесів формування інститутів державного управління незалежної країни з процесами переходу до нової моделі економічної системи. Слід відзначити і особливості соціального структурування населення, а відтак і його неготовність до самостійної, підприємницької діяльності. У цьому відношенні О.С. Шнипко звертає увагу на те, що за роки соціалізму було втрачено підприємницький, приватновласницький менталітет населення та сформовано замість нього потужну систему антиринкової ідеології та світогляду [12, с. 54].

Досліджуючи проблеми формування та реалізації економічної політики в Україні протягом періоду незалежності країни, – з 1991 року і по сьогоднішні дні, можна виділити такі їх особливості:

- несформованість концептуальної основи економічної політики держави, яка б реально відображала її стратегічні економічні інтереси та пріоритети;

- відсутність стратегічної зорієнтованості економічної політики, безсистемність процесів її реалізації та непередбачуваність моделі поведінки держави в цілому;

- суперечливий характер та непослідовність заходів економічної політики, розбалансованість в часі процесів їх реалізації, часте домінування тактичних заходів політики над стратегічними;

- дезінтегрованість економічної політики з системою інших напрямів державної політики, – освітньою, правовою, ідеологічною тощо;

- суперечливе поєднання інструментів економічної політики, в першу чергу монетарної та фіскальної, а також нераціональна інтеграція непрямих і прямих інструментів політики за системою напрямів;

- ігнорування ролі сектору малого та середнього підприємництва у забезпеченні трансформації економіки та формуванні базових передумов переходу до якісного економічного зростання;

- домінування політики стимулювання економічного зростання інструментами, які нівелюють його стратегічні пріоритети та активізують екзогенні чинники, обмежуючи процеси формування потенціалу стійкості;

- реалізація соціально-економічної політики без урахування реальних можливостей економіки, що стримувало відхід від фіскального характеру бюджетно-податкової політики та посилення ліберальної спрямованості поведінки держави в цілому;

- невизначеність безпекових пріоритетів у процесі формування та реалізації економічної політики, ігнорування довготермінових наслідків активізації загроз національній та ЕКБ держави.

Окреслена система проблемних аспектів економічної політики держави не просто пояснює низьку її стратегічну ефективність, а дозволяє зрозуміти складність умов для ефективної реалізації безпекових пріоритетів у різні періоди перетворень. Сама постановка завдання щодо урахування пріоритетів ЕКБ в процесі формування та реалізації економічної

політики, має передбачати розроблення ефективних механізмів подолання суперечностей в системі «пріоритети економічного розвитку – пріоритети економічної безпеки». Вирішення вказаного завдання було б можливим за умови проведення швидких реформ, які б дозволили сформувати нові інститути і забезпечили передумови стійкості розвитку.

*Дослідження особливостей економічної політики держави свідчить про те, що питання її впливу на ЕКБ не були поставлені на порядок денний. Рішення у сфері економічної політики не оцінювались крізь призму пріоритетів ЕКБ. Україна увійшла в глобалізований простір світової економіки невідповідною в інституційному плані, маючи обмежені можливості використати його переваги. Деіндустріалізація економіки не супроводжувалася динамічним розвитком нематеріальної сфери виробництва. Занепад виробничого сектору обумовив і руйнацію наукового та освітнього потенціалів. Трансформаційні процеси відбувалися надзвичайно суперечливо, не вдалося сформувати повноцінну модель ринкової економічної системи, як результат, – економічне зростання було позбавлене стійкості, супроводжувалося формуванням колосального потенціалу економічної нестабільності та загроз НБ. Рівень розвитку малого та середнього бізнесу не забезпечував розвиток передумов підвищення гнучкості економіки та активізації процесів інноваційної активності. Світова економічна криза 2008-2009 рр., у результаті якої падіння ВВП сягнуло 15% і було одним з найбільших у Європі, яскраво засвідчила не просто слабкість та уразливість української економіки, а дала змогу побачити наслідки низькоякісного економічного зростання, безперспективність моделі економічної політики в цілому. Адже саме низька якість економічного зростання обумовила критично небезпечну ескалацію загроз ЕКБ та обмежила можливості переходу до нової якості розвитку у посткризовий період. Було сформовано нову модель економіки, яка містить елементи ринкової, однак характеризується цілим комплексом особливостей, які певною мірою унеможливають її ефективний та конкурентоспроможний розвиток. У науковій літературі зазначену модель називають по-різному, – олігархічна модель економіки, модель економіки монопольних ніш тощо. Визначальною особливістю такої моделі є не просто її низька адаптивність, а критично небезпечна схильність до збурення та руйнування, що у даний час, унеможливує реалізацію еволюційно-орієнтованої економічної політики.*

Зорієнтованість економічної політики на пріоритети ЕКБ є завданням вищого рівня. Намагання його вирішувати за умов відсутності ефективних інститутів, системної стагнації економіки може виявитись додатковим кризовим чинником. *З огляду на динаміку економічного розвитку в Україні, впровадження елементів безпекоорієнтованої економічної політики було б доцільним з початку 2000-х років, коли в країні, після глибокої та тривалої кризи, розпочалося економічне зростання. Очевидною є проблемність забезпечення її ефективності у вказаний період. Однак, сама постановка питання про визначення безпекових пріоритетів в економічній сфері, обґрунтування їх стратегічного значення, пошук механізмів подолання суперечностей, дозволили б значно швидше актуалізувати вказані завдання, розширити погляд на проблеми реформ в*

цілому, активізувати перетворення в інших сферах, які опосередковано впливають на сферу безпеки.

За останні декілька років ситуація в соціально-економічній та безпековій сферах стала значно складнішою [11, с. 88-92; с. 100-118]. Доводиться вирішувати цілий комплекс проблем одночасно. Разом з тим, критичний характер прояву загроз НБ виступає важливим фактором руху в напрямі проведення реформ. У країні відсутні ефективні інститути, спостерігається дефіцит фінансових ресурсів, незацікавленість інвесторів у реалізації довготермінових проектів, через втрату частини промислового комплексу відбулися структурні шоки, що обмежило можливості росту економіки, має місце системна ескалація загроз як ЕКБ, так і НБ в цілому. Все це відбувається на фоні зростання потреб на фінансування збройних сил, ВПК, сектору безпеки. Крім того, існує певна невизначеність у розвитку світової економічної системи, країна все більше інтегрується у систему міжнародних економічних відносин та зіштовхується з цілим рядом викликів та загроз. *Очевидною стає об'єктивна необхідність обґрунтування моделі безпекоорієнтованої економічної політики, яка б забезпечувала економічне зростання та формувала стійкі передумови ЕКБ.* На порядку денному постає завдання раціональної інтеграції усіх напрямів державної політики та розроблення концептуальної моделі перетворень з урахуванням нових викликів та загроз. Необхідно сконцентрувати зусилля на розроблення науково-обґрунтованої стратегії держави як у економічній сфері, так і у сфері безпеки, оборони, науки, освіти тощо. *Економічна політика має набути цільової спрямованості, нового змісту та якості. Системність, комплексність і стратегічна зорієнтованість мають виступати базовими принципами її формування.* Специфіка ситуації в якій опинилася Україна після 2014 р., – потребує формування і відповідної моделі політики, яку не можна легко копіювати на основі вивчення досвіду реформ у інших країнах, можна лише запозичувати окремі елементи. Пере-

осмислення потребує забезпечення збалансованості у використанні ринкових і неринкових інструментів політики. Значні темпи відтоку кваліфікованої робочої сили, соціально-демографічні проблеми потребують швидкої реакції зі сторони держави, адже лише посилюватимуть ескалацію загроз ЕКБ в перспективі. Значної актуальності набуває регіональна економічна політика, оскільки необхідно враховувати особливості розміщення виробничих потужностей, об'єктів ВПК, інфраструктурних об'єктів збройних сил тощо. Забезпечення гнучкості економічної системи та її структурної збалансованості має стати одним з базових пріоритетів економічної політики.

**Висновки.** Таким чином, є підстави стверджувати, що еволюційно-орієнтовані підходи до економічної політики, не дозволяють у даний час швидко рухатись в напрямі забезпечення ефективних трансформацій, тим більше, – ефективно реалізувати пріоритети ЕКБ. З огляду на те, що мінімально необхідний цикл економічних реформ фактично не відповідає політичному циклу у країні, економічна політика має бути системною, збалансованою, і що найважливіше, – закласти фундамент невідворотності реформ.

Переосмислення підходів до формування та реалізації економічної політики держави, з огляду на нові потенційні і реальні загрози національній та ЕКБ, є об'єктивно необхідним. Економічна політика має враховувати пріоритети ЕКБ та передбачати відповідні механізми подолання суперечностей в системі «пріоритети безпеки та пріоритети розвитку». Перебудова моделі економічної політики зумовлена також і тим, що на порядку денному постають завдання реіндустріалізації економіки та її мілітаризації, активізації інноваційних процесів у сфері ВПК та зростання обсягів фінансування оборонної та безпекової сфер. Постановка таких завдань передбачає подолання цілого комплексу суперечностей, що потребує обґрунтування цілісної моделі політики, яка б інтегрувала систему її напрямів та забезпечувала реалізацію відповідних пріоритетів.

1. Валевський О. Аналіз причин невдач реалізації реформ в Україні. Держ. упр.: теорія та практика. 2011/2. URL: <http://www.academy.gov.ua/ej/ej14/txts/>

2. Валевський О.Л. Підсумки 25 років українських реформ в інституційному вимірі (архетипний підхід). Публічне урядування. 2016. № 2. С. 69-77.

3. Економічна політика: [навч. посіб.]. О.О. Беляєв, А.С. Бебело, М.І. Діба [та ін.]. К.: КНЕУ, 2005. 287 с.

4. Коцко Т.А. Державне регулювання економіки: Навчальний посібник. Дрогобич: Редакційно видавничий відділ ДДПУ імені Івана Франка. 2012. 616 с.

5. Мочерний С.В. Економічна теорія [Текст]: підручник. С.В. Мочерний, М.В. Довбенко. Київ: Академія, 2004. 855 с. (Альма-матер).

6. Офіційний веб-сайт Державної служби статистики України URL: <http://www.ukrstat.gov.ua>

7. Палагнюк Ю.В. Економічні реформи в Україні під час президентства Л.М. Кравчука (1991-1994). Наукові праці [Чорноморського державного університету імені Петра Могили]. Сер.: Політологія. 2009. Т. 122, Вип. 109. С. 54-59.

8. Палехова В.А. Польський досвід переходу до ринку: уроки для України. Історичний архів. 2008. Вип. 2. С. 62-72. URL: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/Ians\\_2008\\_2\\_10](http://nbuv.gov.ua/UJRN/Ians_2008_2_10)

9. Перехідна економіка: [підручник]. В.М. Геєць, Є.Г. Панченко, Е.М. Лібанова [та ін.]; за ред. В.М. Геєця. К.: Вища шк., 2003. 591 с.

10. Сакс Д. Економіка перехідного періоду: уроки для України: [пер. з англ.]. Д. Сакс, О. Пивоварський. К.: Основи, 1996. 345 с.

11. Собкевич О.В. Перспективи реалізації інноваційної політики у промисловості України: вплив на економічну безпеку держави: монографія. К.: ТОВ «ДКС Центр», 2015. 336 с.

12. Шнирко О.С. Національна конкурентоспроможність: сутність, проблеми, механізми реалізації. К.: Наукова думка, 2003. 343 с.

E-mail: tkotsko@gmail.com